

Phát triển phẩm chất trách nhiệm cho học sinh thông qua các hoạt động ở trường trung học phổ thông

Nguyễn Thị Minh Khai, huyện Đức Thọ, tỉnh Hà Tĩnh

Phan Thị Hồng Cẩm*, Phạm Linh Chi**, Vũ Huy Sáng**

*ThS; ** Học sinh. Trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai, huyện Đức Thọ, tỉnh Hà Tĩnh

Received: 27/11/2023 Accepted: 3/12/2023 Published: 8/12/2023

Abstract: The responsibility of high school students is a characteristic contributing to the value of each person, reflected in the student's responsibility to himself, his family and society. Anti-corruption motivates students to have positive changes and behaviors. The article presents about developing responsibility for students through activities at Nguyen Thi Minh Khai High School

Keywords: Development, responsibility, students at Nguyen Thi Minh Khai High School, Ha Tinh

1. Mở đầu

Trong đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục, Bộ GD&ĐT đã xác định sự thay đổi quan trọng nhất là chuyển từ coi trọng truyền thụ nội dung tri thức sang phát triển phẩm chất và năng lực cho học sinh (HS). Giáo dục toàn diện phải chú trọng trang bị kiến thức cùng với giáo dục các phẩm chất^[1]. Chương trình GDPT tổng thể 2018 cũng nhấn cũng nhấn mạnh việc hình thành và phát triển cho HS 10 năng lực và 5 phẩm chất chủ yếu là yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực và trách nhiệm^[2].

PCTN là tiền đề tác động đến việc hình thành nhiều phẩm chất, năng lực và những giá trị khác của con người. Vì vậy, giáo dục PCTN cho thế hệ mai sau là một nội dung quan trọng của giáo dục hiện đại. Trong đó, giáo dục nhà trường đóng vai trò chủ đạo vì giáo dục nhà trường là hệ thống tác động có mục đích, nội dung, phương pháp và hình thức có cơ sở khoa học nhằm hình thành và phát triển phẩm chất quan trọng này ở mỗi HS.

Việc nâng cao nhận thức, phẩm chất, hành vi trách nhiệm cho HS THPT là nhiệm vụ quan trọng chủ đạo của giáo dục nhà trường. Tuy nhiên, nhà trường chỉ đóng vai trò chủ đạo chứ không trực tiếp quyết định mức độ và nội dung của sự phát triển. Tác động giáo dục của nhà trường chỉ thực sự hiệu quả khi biến thành hành động tự giáo dục của bản thân HS thông qua học tập và các hoạt động sống khác. Lâu nay, vấn đề này chưa được quan tâm đúng mức và vì vậy giáo dục nhà trường THPT nhằm phát triển PCTN cho HS chưa đạt kết quả mong muốn.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Lý luận của phát triển PCTN cho HS thông qua các hoạt động ở trường phổ thông

2.1.1. Một số khái niệm cơ bản

Phẩm chất trách nhiệm (PCTN): bao giờ cũng gắn liền chặt chẽ với con người, phản ánh nhận thức và hành động của họ trong mối quan hệ đạo đức và pháp luật, hướng tới sự phát triển lành mạnh và bền vững của xã hội.

- **Phát triển PCTN:** là quá trình cải thiện và xây dựng những đặc tính, thái độ, và hành vi liên quan đến trách nhiệm cá nhân. Đây là quá trình tự chủ và làm chủ, đồng thời chịu trách nhiệm với những hành động và quyết định của bản thân.

2.1.2. Phát triển PCTN thông qua các hoạt động ở trường phổ thông

Phát triển PCTN của HS THPT có ý nghĩa hết sức quan trọng đối với cá nhân HS nói riêng và cộng đồng xã hội nói chung. Nghị quyết số 29-NQ/TU nhấn mạnh nhiệm vụ, giải pháp trong đổi mới giáo dục là: “Chú trọng giáo dục nhân cách, đạo đức, lối sống, tri thức pháp luật và ý thức công dân. Tập trung vào những giá trị cơ bản của văn hóa, truyền thống và đạo lý dân tộc, tinh hoa văn hóa nhân loại, giá trị cốt lõi và nhân văn của chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh”^[1].

2.1.3. Đặc điểm tâm sinh lý của HS THPT

Lứa tuổi HS THPT thường có những biến đổi rõ rệt về mặt tâm sinh lý. Trong giai đoạn này, họ thường chưa hoàn toàn chín chắn, dễ bị kích động và cảm dỗ do thiếu trải nghiệm. Một số HS vẫn chưa thể phát huy hết năng lực độc lập, phụ thuộc vào người khác và thích hưởng thụ. Các nhà tâm lý học cũng đã nghiên cứu và chỉ ra rằng, ở lứa tuổi thanh thiếu niên, các em có bước phát triển nhảy vọt về cả thể chất và tinh thần, tạo nên những khác biệt cơ bản. Tuy nhiên, những nét tính cách của các em mới được hình

thành chưa ổn định. Vì thế, đây được xem là “thời kì quá độ”, là “tuổi khủng hoảng”, “tuổi khó bảo” nhưng cũng là thời điểm vàng để các nhà giáo dục có những định hướng đúng, có sự tác động tích cực giúp các em hình thành thói quen tự giác thực hiện những chuẩn mực đạo đức xã hội, nỗ lực học tập rèn luyện phát triển nhân cách, tính trách nhiệm và hoàn thiện bản thân [4,7].

2.2. Thực trạng phát triển PCTN cho HS thông qua các hoạt động ở trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai

2.2.1. Thực trạng nhận thức về tầm quan trọng của PCTN của HS trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai

Nghiên cứu này thực hiện khảo sát trên 12 GVCN, 900 HS khối 10, 11, 12 và 300 phụ huynh HS của trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai. Kết quả như sau:

2.2.2. Thực trạng nhận thức về tầm quan trọng của phát triển PCTN của HS trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai

2.2.3. Thực trạng ý thức rèn luyện PCTN của HS trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai

Bảng 2.1. Ý thức rèn luyện phẩm chất của HS trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai

Khách thể	Học sinh tự đánh giá (%)	Giáo viên chủ nhiệm đánh giá (%)	Phụ huynh học sinh đánh giá (%)
Có ý thức rèn luyện tốt	11.9	12.4	33.6
Có ý thức rèn luyện tương đối tốt	73.9	66.5	42.4
Phải nhắc nhở thường xuyên	14.2	21.1	24.0
Không có ý thức rèn luyện	0	0	0.2

2.2.4. Thực trạng mức độ biểu hiện PCTN đối với bản thân của HS trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai

2.2.5. Thực trạng mức độ biểu hiện PCTN đối với gia đình của HS trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai

2.2.6. Thực trạng mức độ biểu hiện PCTN đối với xã hội đình của HS trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai

Như vậy, vẫn còn số đông HS chưa có nhận thức đúng mực về PCTN mà nguyên nhân chủ yếu là do các bạn chưa ý thức hết ý nghĩa và tầm quan trọng của PCTN đối với con người, đặc biệt là ở tuổi thanh niên. Mặt khác, HS còn được bố, mẹ, người thân bao bọc, làm thay và quyết định đến tương lai, sở thích, ước mơ của mình.

2.3. Biện pháp phát triển PCTN thông qua các hoạt động ở trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai

2.3.1. Nhóm giải pháp trực tiếp

1. Hoạt động nâng cao nhận thức, tư tưởng, đạo đức, lối sống

- Lập fanpage “LIEA – Lodestar in Education Amelioration Project”

Cơ sở xây dựng fanpage: Mạng xã hội đang ngày càng phát triển và có nhiều tiện ích cho cuộc sống. HS THPT là bộ phận tham gia rất nhiều vào các nền tảng mạng xã hội.

Cách thức hoạt động của fanpage: Giới thiệu và chia sẻ đa dạng các nội dung liên quan đến phát triển PCTN của HS bằng nhiều hình thức khác nhau. Đăng tải hình ảnh về các diễn đàn, các buổi sinh hoạt câu lạc bộ của dự án.

- Lập ban tư vấn học đường “Tâm sự tuổi hồng”, “Nắng hạ”: Nhà trường tiến hành Truyền thông rộng rãi về vai trò, chức năng, hình thức hoạt động của ban. Thiết kế google biểu mẫu để khảo sát tình trạng tâm lý HS. Phân loại các nhóm tâm lý, tư tưởng, hiện tượng khác nhau rồi tập hợp gửi giáo viên tư vấn tâm lý chuyên trách.

- Tổ chức hoạt động ngoại khóa về chủ đề “Nâng cao PCTN cho học sinh THPT theo từng phương pháp khác nhau”: Nhà trường tổ chức Truyền thông về các nội dung, yêu cầu buổi ngoại khóa trên các nền tảng mạng xã hội: fanpage trường, fanpage Đoàn trường, fanpage dự án,... Phát phiếu khảo sát về tình trạng nhận thức và hành vi trách nhiệm thể hiện ở các môi trường khác nhau như: gia đình, nhà trường và ra ngoài xã hội. Lựa chọn những nhân tố phù hợp tham gia buổi ngoại khóa: ban cố vấn, MC, bộ phận hậu cần,... Tiến hành ngoại khóa.

2. Hoạt động học tập, NCKH

- Trong học tập: Nhà trường giáo dục HS tự giác chuẩn bị bài tập trước khi đến lớp, tích cực hăng hái trong giờ học; chủ động tìm tòi kiến thức; chấp hành nghiêm túc nội quy nhà trường.

- Lập nhóm học tập theo lớp, theo tổ hợp, theo môn, theo định hướng kỳ thi đánh giá năng lực các vùng miền khác nhau,... Ở các nhóm, phân công nhóm trưởng phụ trách các mảng cụ thể. Sau một tuần học, nhóm trưởng yêu cầu các thành viên nêu phản hồi của cá nhân để kiểm tra mức độ tập trung cũng như thu thập các ý kiến, nhận xét về phương pháp của người dạy. Từ đó có thể đề xuất những ý kiến nhằm nâng cao hiệu quả học tập.

- Đưa ra các hình thức Thưởng/Phạt phù hợp cho các cá nhân trong nhóm.

- Tham gia các kỳ thi thường xuyên tại trường, tỉnh; tham gia NCKH

Nhà trường phân công nhiệm vụ theo năng lực,

sở trường cho các cá nhân trong việc soạn tài liệu, đề cương phục vụ ôn thi để phát huy trí tuệ tập thể. Tổ chức học nhóm, kiểm tra chéo lẫn nhau để nâng cao tinh thần tập thể và tính tự giác, trách nhiệm.

3. Tham gia các hoạt động trải nghiệm

- Các hoạt động tại trường

**Mục tiêu:* Tạo môi trường lành mạnh, năng động giúp HS phát triển nhân cách, đặc biệt là PCTN đồng thời nâng cao các kỹ năng xã hội khác. Phát triển các hoạt động trải nghiệm tại trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai.

**Nội dung thực hiện:* Thành lập và duy trì các câu lạc bộ chuyên biệt như Âm nhạc, Mĩ thuật, Tranh biện, Nhảy, Kịch tại trường đã tạo điều kiện cho HS phát triển năng khiếu và đam mê trong môi trường “mảnh đất diên” vừa tầm. Mô hình các câu lạc bộ này đã thu hút đa dạng HS, từ đó tạo ra một môi trường năng động và tích cực. Tham gia vào các câu lạc bộ, HS không chỉ trở nên mạnh mẽ và tự tin hơn, mà còn có cơ hội định hình hướng đi sau này mà không cảm nhận áp lực về điểm số. Không những vậy, qua quá trình tham gia, HS không chỉ phát triển kỹ năng chuyên môn mà còn nâng cao các phẩm chất như trách nhiệm và tư duy nhóm.

- *Các hoạt động ở ngoài nhà trường:* Ngoài việc chủ động trong môi trường giáo dục, chủ động trong cuộc sống hằng ngày HS của trường THPT Nguyễn Thị Minh Khai còn được tham gia rất nhiều hoạt động khác ở ngoài xã hội như: Lao động xây dựng Nông thôn mới, nông thôn kiểu mẫu; Chăm sóc tượng đài và nghĩa trang liệt sỹ; Tổ chức các buổi từ thiện tại nhà dòng, bệnh viện, trung tâm trẻ em mồ côi, người khuyết tật;... Qua các hoạt động nói trên, tinh thần trách nhiệm và các phẩm chất, năng lực khác của học sinh được chuyển biến, nâng cao, chuyên hóa mạnh mẽ.

2.3.2. Nhóm giải pháp phối – kết hợp

1. Về phía nhà trường

- *Thực hiện tốt công tác tuyên truyền:* GV cần truyền tải đến HS nội dung về PCTN; thường xuyên kiểm tra HS bằng nhiều hình thức linh hoạt nhưng không áp đặt, kiểm tra bài tập và dụng cụ học tập,... giúp nâng cao ý thức trách nhiệm của HS. Nhà trường chỉ đạo Đoàn trường, các tổ chuyên môn, GVCN giáo dục PCTN bằng nhiều hình thức đa dạng như thông qua tiết chào cờ đầu tuần, ngoại khóa, các hoạt động từ thiện như: ủng hộ quần áo, giấy vụn, vở chai; tích cực đẩy mạnh phong trào “lá lành đùm lá rách”,...; tổ chức các buổi hoạt động ngoại khóa, lao động dọn dẹp vệ sinh cho trường, lớp và môi trường xung quanh,...

- *Xây dựng quy định chấm điểm nền nếp, thi đua của các lớp.*

- *Thực hiện tốt công tác đánh giá, thi đua, kỷ luật tích cực.*

2. Về phía giáo viên chủ nhiệm

Cần tăng cường phối hợp giữa GVCN và cha mẹ HS trong việc trao đổi, nắm bắt tình hình rèn luyện của con ở trường và ở nhà để có biện pháp giáo dục kịp thời, phù hợp. GVCN cần hết sức kiên trì và chú trọng hướng dẫn, giúp đỡ HS chú ý những biểu hiện thay đổi tâm lý trong học tập và rèn luyện. Theo kết quả khảo sát đối với GVCN, đa số giáo viên cho rằng tăng cường giao nhiệm vụ và đánh giá kết quả thực hiện nhiệm vụ của HS là biện pháp quan trọng nhất để giáo dục PCTN. Chính vì thế, rất cần tinh thần làm việc khẩn trương, kiên nhẫn, nhiệt tình của mỗi GVCN.

3. Về phía cha mẹ học sinh

Cha mẹ HS cần tích cực phối hợp với nhà trường, đặc biệt là GVCN trong việc giáo dục PCTN cho con bằng nhiều hoạt động tại gia đình như giao việc nhà phù hợp với sức lực của con, tránh việc nuông chiều con quá mức, tạo điều kiện cho con phát huy tinh thần trách nhiệm; giữ liên lạc thường xuyên, liên tục cập nhật tình hình học tập và rèn luyện của con em với GV qua nhiều hình thức như sử dụng các nền tảng mạng xã hội.

3. Kết luận

Phát triển PCTN cho HS đòi hỏi một quá trình lâu dài, chịu ảnh hưởng của nhiều yếu tố khác nhau. Ngoài những yếu tố tích cực như truyền thống gia đình và sự hỗ trợ từ lực lượng giáo dục, còn có những yếu tố tiêu cực như xuống cấp đạo đức xã hội và hiệu suất giáo dục hạn chế, tạo ra nhiều thách thức trong quá trình phát triển phẩm chất của HS. Trong bối cảnh quốc gia đang hội nhập mạnh mẽ, giáo dục đặt ưu tiên vào việc rèn luyện PCTN là cần thiết và bức thiết để nuôi dưỡng tư tưởng, đạo đức, và lối sống cho HS. Điều này giúp kích thích tinh thần yêu nước, tăng cường ý chí tự cường, khích lệ tinh thần đoàn kết, và thúc đẩy khát vọng phát triển đất nước.

Tài liệu tham khảo

1. Ban Chấp hành Trung ương (2013), *Nghị quyết 29 về Đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*. Hà Nội

2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể*. Hà Nội

3. Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2011, *Điều lệ trường trung học cơ sở, phổ thông và trường phổ thông* (2016), *Tâm lý học đại cương*, NXB Giáo dục Việt Nam. Hà Nội